

4. Grenar på samma träd: engagemang för nykterhet, vegetarianism, fred och kvinnors rösträtt i Göteborg 1911–1916

Att etablera sig som fotograf i en ny stad var naturligtvis en utmaning, men Nelly Thüring skaffade kunder genom att resa ut i skärgården och ta porträtt av fiskare med familjer. Efter ett tag började rörelsen att gå med vinst och hon kunde anställa två biträden. Nelly, Linnea och Nils bodde i en våning som hörde till ateljén.²⁷⁴ Som hyresgäster i Arbetareföreningens hus befann de sig i arbetarrörelsens centrum. Arbetareföreningen hade till en början haft en liberal inriktning med S. A. Hedlund, den välkände redaktören för *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, som en av de drivande krafterna. När August Palm var på agitationsturné 1882 nekades han att tala i föreningens hus och när Göteborgs arbetarekommun hade bildats 1890 fick de bara hyra in sig om de på förhand uppgav vem som skulle framträda. Med tiden tilläts socialdemokratiska och fackliga organisationer hyra lokaler utan inskränkningar och socialdemokratins inflytande i föreningen ökade. Samtidigt växte behoven av möteslokaler, och huset utvidgades och hade nyinvipts i september 1909. I den fyra våningar höga byggnaden huserade nu bland annat Arbetarinstitutet och AB Göteborgssystemet (ett utskänkingsbolag och därmed föregångare till Systembolaget). I huset fanns också festsal, en rad mötessalar och fackliga expeditioner. I källarvåningen låg en restaurang och här trycktes *Ny Tid*, den socialdemokratiska morgontidningen.²⁷⁵

Det var först några år efter att Nelly Thüring flyttat till Göteborg som hon gick med i SAP, men från starten var hon engagerad i föreningar med vegetarianism och nykterhet på programmet. Hon blev också en av de ledande medlemmarna i stadens loge av Teosofiska Samfundet (Adyar), som hon gick med i 1910.²⁷⁶ I detta kapitel ska jag undersöka hur Thürings ställningstagande för kvinnors rättigheter och socialism var relaterat till hennes engagemang i teosofiska sammanhang. Här behandlas också den lokala kampanjen inför 1916 års val till stadsfullmäktige, då invändningar mot hennes kandidatur innebar att Thüring artikulerade sin tillämpade teosofi ovanligt tydligt.²⁷⁷

Vegetarianism och nykterhet

Nelly Thüring hade blivit intresserad av vegetarianismen redan under sin tid i Lund, men det var först sedan hon flyttat till Göteborg som hon helt gick över till vegetarisk kost.²⁷⁸ Vegetarianismen var vid denna tid framför allt en hälsorörelse för bättre bemedlade. I den nya styrelse för SVF som valdes på årsmötet 1910 satt en ingenjör, en arkitekt, en konsulinna och en provinsialläkare. Nelly Thüring var inte med i styrelsen, men hon verkar ha åtnjutit ett visst förtroende eftersom hon valdes in i ett utskott som skulle ta fram ett förslag till omorganisation.²⁷⁹ Av föreningens tryckta pamfletter framgår en strävan efter att leva ”naturenligt”, vilket inte bara innefattade vegetarisk kost utan också att undvika kryddor och socker, att förespråka reformdräkt samt instruktioner om sol- och luftbad. Den liberale och senare socialdemokratiska riksdagsledamoten Edvard Wavrinsky, som också hade ledarposter inom freds- och nykterhetsrörelserna, förklarade i en av SVF:s pamfletter sambandet mellan alltför saltat kött och törst efter alkohol. Han argumenterade för att nykterhetsvännerna borde inse vilka viktiga allierade de hade bland vegetarianerna.²⁸⁰

Ett av många uttryck för den nära kopplingen mellan vegetarianism och nykterhet är att Göteborgs vegetariska förening förlade sina årsmöten och vegetariska samkväm till den kvinnliga nykterhetsföreningen Vita bandets restaurang i Slottsskogen. Vid det årsmöte som

hölls där i maj 1911 blev Nelly Thüring invald i föreningens styrelse som "kassaförvaltare".²⁸¹ När föreningen i september samma år ordnade ett vegetariskt samkväm med "föredrag, diskussion och musik", meddelades i tidningarna att man kunde köpa biljetter på förhand bland annat hos "Fotograf Thüring" på Arbetareföreningen.²⁸² I och med att hon hade en egen verksamhet kunde hon alltså sköta sitt ideella uppdrag som kassör på sin arbetsplats.

Direktris för restaurangen var Celia Adler, som i egenskap av ordförande för Vita bandets lokalförening hade varit med och drivit igenom att spritförbud skulle råda i Slottsskogen.²⁸³ Adler var även medlem i IOGT och tillsammans med Bothilda Berg fick hon i uppdrag att utreda om Nelly Thürings ansökan om att bli medlem i logen "Jupiter" kunde godkännas. En sådan kommitté utsågs vid varje medlemsansökan. Det var den liberale riksdagsledamoten Oskar Berg, logens ledare och tidigare även ledare för IOGT:s Göteborgs-avdelning, som hade rekommenderat henne. Annandag jul 1911 godkändes Thüring som medlem.²⁸⁴ Hon, som tidigare hade varit med i en loge ansluten till NGTO, hade alltså bytt till en mer liberalt orienterad orden. Jupiterlogen hade möten varje tisdag i ordenslokalen på Kungsgatan 15. Det går inte att avgöra hur ofta Thüring deltog i mötena men i medlemsmatrikeln framgår att hon steg i graderna inom ordenssystemet.²⁸⁵ Förutom ordensritualerna kunde mötena innehålla besök från andra loger och föredrag. Thürings första framträdande inför logen var en av många olika presentationer utifrån logemedlemmarnas hembygd och handlade om Lunds domkyrka.²⁸⁶ Uppdraget att planera programmet roterade och även "syster Thüring", som hon kallades i detta sammanhang, ingick under ett kvartal i programkommittén tillsammans med fyra andra logemedlemmar.²⁸⁷

Inom IOGT fattades beslut genom "ballotering", det vill säga att medlemmarna fick rösta ja eller nej genom att antingen lägga en vit eller en svart kula i en särskild behållare. Många var de logemedlemmar som på detta sätt fick praktisk erfarenhet av att rösta enligt principen en person, en röst. År 1910, när organisationen var som störst, hade IOGT närmare 160 000 medlemmar fördelade på 2 340 loger. Ledningen bestod till största delen av liberaler, men efter hand

började även fler socialdemokrater vinna inflytande i organisationen. Det skedde ett omfattande arbete med att främja nykterhetssaken i samband med valen, ibland i samarbete med liberaler och socialdemokrater. Den växande andelen godtemplare inom socialdemokratin avspeglades i att SAP år 1911 tog upp krav på rusdrycksförbud i partiprogrammet. Samtidigt var IOGT formellt en politiskt neutral organisation, som inte tog officiell ställning för allmän och lika rösträtt förrän 1918, trots att ställningstaganden för vänstern ofta förekom i *Reformatorn* och det faktum att logerna ofta samlade personer som var utestängda från de politiska församlingarna.²⁸⁸

Göteborgs Kvinnliga Diskussionsklubb

I och med den rösträttsreform som bekräftades 1909 hade fler män fått rösträtt till andra kammaren, även om många fortfarande ströks ur vallängden på grund av för låg inkomst eller att de inte hade betalat sin skatt. Mindre känt är att fler kvinnor samma år blev röstberättigade i kommunala val genom en ändring i bevillningsförordningen, det vill säga skattelagstiftningen, vilken innebar att gifta kvinnor som förvaltade sin egen egendom fick rätt till egen debetsedel. Därmed fick de också kommunal rösträtt – under förutsättning att deras man hade det. Det var dock först 1910 som juristen Anna Bugge Wicksell började lyfta fram denna möjlighet för kvinnor att skaffa egen debetsedel och därigenom få lokal rösträtt, vilket brukar kallas den Wicksellska upptäckten.²⁸⁹ Förutom att arbeta för att fler skulle kvalificera sig till rösträtten genom uppmaningar att deklarerade ordnade Göteborgs FKPR utbildningar för att förbereda kvinnor för kommande uppdrag. Under våren 1910 arrangerade föreningen till exempel en kurs i ”kommunalkunskap” för att skola kvinnor för politiska uppdrag.²⁹⁰ Vid kommunalvalet hösten 1910 valdes lärarinnan Thyra Kullgren in i Göteborgs stadsfullmäktige på de frisinnades lista.²⁹¹

Utvidgningen av den kommunala rösträtten för kvinnor innebar att Nelly Thüring genom att deklarerera sina egna inkomster kunde kvalificera sig för att rösta. Hon verkade också själv för att kvinnor skulle få bättre möjligheter att delta i den offentliga debatten, och

när Göteborgs Kvinnliga Diskussionsklubb startades 1911 blev hon medlem direkt.²⁹² Idén var att samla kvinnor över partigränserna och initiativet kom från några vänner med olika ideologisk inriktning som enats om att kvinnor hade svårt att hävda sig i offentliga sammanhang och kritiserade att de flesta av FKPR:s medlemmar var passiva. Deras ambition att samla kvinnor med skilda levnadsförhållanden för att höja bildningsnivån och uppmuntra kvinnor att ta aktiv ställning till samhällsfrågor liknar grundtanken med föreningen Tolfterna i Stockholm, bildad av Amalia Fahlstedt och Ellen Key för att skapa möten och utbyte över klassgränserna.²⁹³

En av initiativtagarna till Göteborgs Kvinnliga Diskussionsklubb, bibliotekarien Maria Larsen, hade följt Keys föreläsningar under sina sex år i Stockholm och korresponderade med henne efter flytten till Göteborg. Båda sammanslutningarna ställdes inför en svår balansgång mellan att å ena sidan välja aktuella ämnen som kunde stimulera debatt och å andra sidan undvika att skapa splittring. Maria Larsen var socialist och hade varit medlem av Stockholms allmänna kvinnoklubb. Vid det konstituerande mötet för diskussionsklubben den 23 mars 1911, som samlade cirka 200 deltagare, förespråkade hon att föreningen skulle "arbeta äfven utåt för att befrämja kvinnornas önskemål". Flera mötesdeltagare menade dock att diskussionsklubben inte skulle bli "någon kampförening utåt utan en bildningshård".²⁹⁴ I de stadgar som antogs betonades att klubben skulle vara politiskt neutral, en linje som bland annat företrädades av den liberala lärarinnan Anna Lessel som också valdes till ordförande.²⁹⁵ Som en försiktighetsåtgärd menade Lessel att klubbens möten inte skulle refereras i tidningarna.²⁹⁶ Den 7 december 1911 hölls ett extra styrelsemöte på grund av rykten om att diskussionsklubben "vore af vänsterfärg", vilket skulle ha tagits som anledning för att bilda en diskussionsklubb bland högersinnade kvinnor. Man beslutade att betona föreningens politiska neutralitet genom att läsa upp stadgarna vid nästa klubbmöte.²⁹⁷ Trots att Larsen alltså hade förlorat striden kring stadgarna, bjöds hon i december 1911 in för att utveckla sina tankar om kvinnors roll för att komma till rätta med missförhållanden genom frivilligt socialt arbete.²⁹⁸ En annan brännande fråga för kvinnorörelsen som togs upp till diskussion under

första året var kvinnors rätt till självförsörjning, med inledning av Thyra Kullgren.²⁹⁹

Förutom att föredragen förmedlade kunskap ansågs själva formen viktig: i protokollen förekommer uppmaningar till medlemmarna att öva på att yttra sig offentligt genom att delta aktivt i diskussionen. Man beslutade också att begränsa inläggen till 5 minuter per talare, som en övning i att koncentrera budskapet. För varje tillfälle valdes en särskild ordförande att leda diskussionen, och det uttrycks särskilt att man inte fick neka att anta den rollen. Under de första åren tog diskussionsklubben upp såväl lokala angelägenheter (till exempel omorganisation av renhållningen i staden) som aktuella frågor i riksdagen (förslag om moderskapsförsäkring, pensionsfrågan och frågan om lika löner för män och kvinnor).³⁰⁰ Genom sitt medlemskap hade Thüring tillgång till ett nätverk av samhällsengagerade kvinnor som i flera fall även var partipolitiskt aktiva.³⁰¹

Bland teosofier som verkade för kvinnors rättigheter

En av styrelsemedlemmarna för Göteborgs Kvinnliga Diskussionsklubb, Betty Westerlund, var även ordförande för stadens loge av Teosofiska Samfundet (Adyar).³⁰² Samtidigt var hon medlem i Göteborgs FKPR. Flera andra logemedlemmar var aktiva i kampen för kvinnors rösträtt. En av dem var Helen Sjöstedt, som hållit tal vid rösträttsföreningens första offentliga möte 1902 och sedan var vice ordförande tills hon gick bort 1910.³⁰³ Nelly Thüring hade som framgångsrik träffat henne i sin ateljé i Lund, men de bodde alltså inte i Göteborg samtidigt. Sjöstedts teosofiska övertygelse tycks ha varit välkänd inom kvinnorörelsen. I en dödsruna i Fredrika Bremer-förbundets tidskrift *Dagny* betonade Frigga Carlberg, rösträttsföreningens ordförande, Sjöstedts två decennier långa engagemang i Teosofiska Samfundet och kallade henne samtidigt för Sveriges bästa teosofiska talare. Helen Sjöstedt var personlig vän med Annie Besant, hade varit hennes värd under flertalet besök i Sverige och översatt flera av hennes publikationer till svenska.³⁰⁴ Inom logen fanns alltså personkopplingar till flera olika organisationer som arbetade för kvinnors rättigheter och till ledarskapet inom Teosofiska Samfundet (Adyar).



Mötesdeltagare vid den kongress som Europeiska federationen av Teosofiska Samfundet (Adyar) höll i Stockholm 15–18 juni 1913. I mitten: Charles W. Leadbeater och Annie Besant. Nelly Thüring står längst bak i bildens vänstra hörn, som tredje person från vänster.

Att döma av de publicerade rapporterna om de olika logernas verksamhet tillhörde Göteborgslogen de mest aktiva i Sverige. Frågan om relationen mellan teosofi och politik var fortsatt aktuell inom den svenska sektionen av Teosofiska Samfundet. En av logemedlemmarna i Göteborg, Edit Hedlund, bidrog med ett inlägg om detta i

Teosofisk tidskrift år 1911. Hon diskuterade hur teosofin kunde tillämpas på det sociala, pedagogiska och religiösa området. Genomgående betonade hon det individuella ansvaret och varnade för att ”själlöst” arbeta för till exempel ett politiskt parti.³⁰⁵

Under januari och februari 1914 stod Charlotte Despard's bok *Theosophy and the Woman's Movement* på Göteborgslogens program.³⁰⁶ Despard hade gått med i den engelska sektionen av Teosofiska Samfundet 1899, var socialist och ledde Women's Freedom League som hade brutit sig ur Women's Social and Political Union 1907. Joy Dixon har i efterhand beskrivit henne som den mest kända teosofiska feministen i Storbritannien under rösträttsåren, men framhåller att Despard själv tog avstånd från beteckningen feminist och hellre talade om att hon kämpade för hela mänskligheten. Hon utgick från uppfattningen att själen inte har något kön när hon argumenterade för kvinnors frigörelse. Samtidigt deklarerade hon att kampen egentligen inte stod mellan män och kvinnor, utan snarare mellan mänsklighetens maskulina och feminina sidor, och betonade behovet av balans och harmoni.³⁰⁷ Eftersom det inte finns några bevarade mötesprotokoll är det svårt att säga hur Despards tankar togs emot av logemedlemmarna. Att hennes bok så snabbt sattes upp på studieprogrammet tyder dock på att debatten om kvinnors frigörelse inom den engelska sektionen av Teosofiska Samfundet var välkänd i den teosofiska krets som Nelly Thüring ingick i.

Som framgått fanns det inslag av både liberala och socialistiskt inriktade inlägg i debatten om tillämpad teosofi under 1910-talets första år. Eftersom Thüring själv inte gjorde några inlägg i *Teosofisk tidskrift* eller förekom som föredragshållare i logen under denna tid är det svårt att avgöra hur hon ställde sig till detta. Första gången som hon nämns i en rapport över Göteborgslogens verksamhet gällde det en uppläsning hon gjort vid en sällskapsafton julen 1913.³⁰⁸ Hon höll också ett anförande vid årsmötet 1914, som var gemensamt för alla skandinaviska sektioner och hölls i Köpenhamn, men då gällde det en organisatorisk fråga. Thüring förespråkade en mer aktiv utåtriktad verksamhet – ett ”stärkande af propagandan”, och uppmanade medlemmarna att teckna frivilliga bidrag för att stödja detta arbete.³⁰⁹



Kort efter Adyar-teosofins europeiska kongress i Stockholm samlades representanter för den konkurrerande teosofiska organisationen Universal Brotherhood, ledd av Katherine Tingley, på Visingsö. Internationella Teosofiska Fredskongressen hölls där 22–29 juni 1913. Kongressens första sammanträde ägde rum i en friluftsteater nära Visingsborgs slottsruin. Tingley ville starta ett europeiskt teosofiskt centrum med en skola utifrån raja yoga-pedagogik. Hon hade 1907 fått Oscar II:s tillåtelse att arrendera kronojord på Visingsö. Torsten Hedlund, verkställande direktör för *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, var djupt engagerad i projektet som väckte stort motstånd. Ett protestmöte i Gränna kyrka inför fredskongressen uttalade att teosofin var att betrakta som hedendom. Först 1924 startades en teosofisk sommarskola på ön.



Första världskrigets utbrott var ett stort avbräck för den som trodde på mänsklighetens ständiga framåtskridande. Den 27 augusti 1914 samlades Göteborgslogen till ett extrainsatt möte med anledning av krigsutbrottet. Logens ordförande gav då uttryck för hur teosofers strävan efter att förverkliga idealet om ett universellt broderskap borde komma till uttryck i den rådande situationen:

Ordf. betonade, att de känslor och tankar af hat, vrede och grymhet, som voro en helt naturlig följd af kriget, ej gärna kunde delas af teosoferna, som ju räknade bröder bland alla nationer, ja att det är hvarje teosofs plikt att ej genom oro och ängslan för sig själf stärka den allmänna misstämningen.³¹⁰

Septembernumret av *Teosofisk tidskrift* inleddes med artikeln ”Krig” av den svenska sektionens generalsekreterare Alfred Knös. Han hänvisade till vanligt förekommande föreställningar om kriget som ett stålbad, det som föregår en ny tid, men hänvisade också till en sorts ödestro, att den Högste har en plan som man inte kunde känna till. Trots detta uppmanade han andra teosofer till handling, både genom att sända ut goda tankar, till exempel på morgonen eller lunchen, och i form av mer praktiskt hjälparbete:

Äfven direkt arbete kunna vi utföra och böra så göra i tider som de närvarande. Först och främst bör hvar och en, som kan, taga del i det arbete som i skiftande former igångsatts för att mildra alla olyckor och för att hjälpa andra att bära det oundvikliga. Här är ett stort, snart sagdt oöfverskådligt arbetsfält som ligger öppet och där en hvar har tillfälle att välja sin plats.³¹¹

Nelly Thüring var inne på samma linje och höll ett föredrag vid en sällskapsafton i Göteborg under rubriken ”Vår tids humanitära sträfvan”.³¹² Detta är första belägget för att hon argumenterade för en tillämpad teosofi inom ramen för logens verksamhet. Kriget innebar samtidigt att Teosofiska Samfundets neutralitetsprincip sattes på prov. Annie Besant tog Storbritanniens parti, vilket väckte kritik. Till saken hör att stora delar av den tyska sektionen hade lämnat samfun-

det i och med att Rudolf Steiner år 1913 grundade Antroposofiska Sällskapet.³¹³

Socialdemokrat med fredsfrågan i fokus

I efterhand har Nelly Thüring själv framhållit att det var fredsörelsens misslyckande med att förhindra kriget som fick henne att ta steget in i partipolitiken:

När kriget bröt ut insåg jag, att det inte var nog med de ideella rörelserna om man ville komma till rätta med krig och om man ville vinna något väsentligt för människorna. Starkare medel än fredsörelser och resolutioner måste till härför. Men det måste vara en politik som arbetade för en bättre värld på *alla* områden och för *alla* människor, ej blott ett fåtals privilegier, och för denna uppgift arbetade ju blott det soc. partiet.³¹⁴

Thüring beskriver här sina egna minnen av pionjäraryren i ett sammanhang som syftar till att lyfta fram socialdemokratiska kvinnors organisering, men poängterar samtidigt att hon till att börja med inte anslöt sig via en kvinnoklubb, utan direkt till Göteborgs arbetarekommun.³¹⁵ Genom att hon var verksam i Arbetareföreningens hus kände hon redan till de ledande personerna inom arbetarrörelsen. Arbetarekommunens ordförande, Axel Dahlström, uppmanade henne att engagera sig i Göteborgs socialdemokratiska kvinnoklubb.³¹⁶ Klubben hade bildats 1902 men hade nyligen startats om efter några år av låg aktivitet, och nu ville man satsa på att nå ut bland kvinnorna.³¹⁷ Nelly Thüring var inte med i styrelsen, men i kraft av sin föreningsvana blev hon snabbt tongivande på klubbens möten. Hon hade redan erfarenhet av att tala offentligt, och på ett möte i januari 1915 uppmanade hon övriga medlemmar att göra detsamma:

Sedan uppstod en stunds debatt om bästa sättet att anordna klubbens möte, och beslutades på förslag af Augusta Nilsson att vi skulle ha ett enskilt & ett offentligt möte i månaden om vi på så vis kunde intressera kvinnor lite mera än hittills & fru

Thüring yttrade bland annat att vi själva skulle försöka yttra oss mera på våra möten än vi gort [sic] och det skall snart visa sig att det inte alls är så svårt som de flesta af oss tror.³¹⁸

En bidragande orsak till att Thüring så snabbt blev framträdande inom klubben var troligen hennes ställning som egenföretagare. Några år efter nystarten var hennes ateljé framgångsrik och biträdena Ellen Stendahl och Anna Molander hade blivit så erfarna att de kunde sköta verksamheten själva.³¹⁹ Detta gav goda förutsättningar för Nelly Thüring att engagera sig i ideellt arbete – även om hon hade ansvar för rörelsen kunde hon disponera sin tid. Som fotograf hade hon också tillgång till en egen samlingslokal och vid flera tillfällen höll kvinnoklubben möten i hennes ateljé. Den 17 maj 1915 meddelade klubbens ordförande Therese Sjöberg att de inte kunde hålla sina möten på arbetarekommunens expedition under sommaren, varpå ”fru Thyring [sic] lovade att klubben skulle få avhålla möten hos henne”.³²⁰ Junimötet hölls i ateljén, medan julimötet var ett friluftsmöte.³²¹ I november 1915 hölls klubbens möte på nytt i ateljén och mötet avslutades med att ordföranden ”tackade Fru Thüring för gästvänligheten och välfägnaden varefter mötet avslöts med avsjungandet av Medborgarsången”.³²²

De första offentliga föredragen som Nelly Thüring höll i kvinnoklubben regi handlade om fred. I februari 1915 höll hon enligt klubbens protokoll ”ett intressant och varmhjärtat föredrag om ’fredsfrågan’ vilket mottogs med lifliga applåder”.³²³ Vid ett möte i Arbetareföreningens hus den 7 mars 1915, ordnat med anledning av den internationella socialistiska kvinnodagen, höll hon ”ett sakrikt och av djup känsla präglad fredsföredrag” vilket även refererades i *Ny Tid*.³²⁴ Genom att läsa högt ur LKPR:s tidskrift *Rösträtt för kvinnor* uppmärksammade hon klubben på den stora fredskongressen i Haag som hölls i månadsskiftet april/maj 1915.³²⁵ Den resolution som hade antagits i Haag betonade kvinnors särskilda roll i arbetet för fred. En liknande koppling mellan kvinnors organisering för rösträtt och protester mot kriget manifesterades i Sverige genom kvinnornas fredssöndag den 27 juni 1915, som enligt historikern Irene Andersson samlade över 80 000 deltagare vid lokala manifestationer.³²⁶

Samma helg ordnades en fredskongress i Varberg där Thüring deltog som ombud för den socialdemokratiska kvinnoklubben.³²⁷ Helgen inleddes fredagen den 25 juni med Svenska Freds- och Skiljedomsföreningens årsmöte, och sedan hölls en "allmän fredskongress" som samlade representanter för fredsföreningar, nykterhetsloger och fackföreningar. Både socialdemokrater och liberaler deltog, vilket innebar debatt om i vilken utsträckning kapitalism och imperialism hade orsakat kriget och vad som krävdes för att motverka framtida krig: klasskamp eller upplysning och vädjan till människors moral?³²⁸ Trots detta kunde man enas kring krav på en världsorganisation för fred och frihandel, nationellt självbestämmande, avrustning, obligatorisk skiljedom och demokrati.³²⁹ Detta var idéer som länge förespråkats inom den internationella freds rörelsen, bland annat på Haagkongressen. Denna fredskongress hade en annan sammansättning: endast 15 av de 202 representerade organisationerna kunde räknas till kvinnorörelsen.³³⁰ Historikern och journalisten Henrik Berggren menar att Varbergskongressen intog ett något motsägelserfullt förhållningssätt till Haagresolutionen: man beslöt att "uttala sin sympati" men uttryckte samtidigt att den kvinnliga freds rörelsens krav inte var tillräckligt långtgående. Enligt Berggren var dock den stora skillnaden mellan Haagresolutionen och Varbergsresolutionen att den senare inte nämner kravet på rösträtt för kvinnor.³³¹

Thüring rapporterade från fredskongressen i Varberg under ett fri-luftsmöte i Slottsskogen i juli 1915.³³² Under de kommande krigsåren fortsatte kvinnoklubben att delta i fredsarbetet i flera olika sammanhang. Vid ett möte i augusti 1915 beslöt klubben att skriva under ett uppprop om varaktig fred som socialdemokratiska kvinnornas centralstyrelse hade sänt vidare. Man gjorde också en frivillig insamling till förmån för "det nödlidande Belgien".³³³ I november 1915 fattades, på Thürings initiativ, beslut om kollektiv anslutning till Freds- och Skiljedomsföreningen.³³⁴ Hon valdes också till klubbens ombud till den fredskongress som hölls i Stockholm under pingsthelgen 1916.³³⁵ Några månader tidigare hade klubben ordnat en diskussion på temat "Arbetareklassens medel att förekomma och bekämpa kriget" med en inbjuden talare som förespråkade general- och värnpliktsstrejk, men enligt protokollet framkom av diskussionen att "klub-

bens medlemmar ej ansåge dessa medel tjänliga emedan arbetarne ej vore så starkt organiserade”.³³⁶ Med anledning av att Moderata kvinnoförbundet hade hållit ett möte om kvinnlig värnplikt i Stockholm diskuterades vilken strategi klubben skulle ha om ett liknande möte ordnades i Göteborg. Beslutet blev att ”vi skulle inlägga vår protest meningen vore att istället för fosterländsk värnplikt vi finge tillfälle att ovan på den vanliga folkskolebildningen förkovra oss i allmännyttiga ämnen exempelvis barnavård, sjukvård ock samhällslära, vi kunde ju kalla det mänsklighetens värnplikt”.³³⁷ Vintern 1916 föreslog Thüning samarbete med SGU (Sveriges Godtemplares Ungdomsförbund) kring en ”fredsvecka”.³³⁸ Arbetet för fred utgjorde överlag en stor del av klubbens verksamhet under denna period och Thüning intog rollen som en sorts förmedlande länk till övriga delar av freds rörelsen.

Engagemang för kvinnlig rösträtt

Nelly Thüning hade en liknande roll när det gällde kvinnoklubbens kontakter med stadens kvinnliga rösträttsförening, eftersom hon från 1915 var dubbelorganiserad.³³⁹ Detta var inte unikt, men samtidigt långt ifrån självklart. Historikern Josefin Rönnbäck har karakteriserat LKPR som ”en kvinnlig medelklassrörelse som präglades av liberala grundvärderingar”.³⁴⁰ Inför Stockholmsföreningens bildande 1902 hade socialdemokraten Anna Lindhagen förespråkat att kravet på politisk rösträtt skulle omfatta alla kvinnor, oberoende av inkomst och civilstånd. Detta ansågs som en mycket radikal ståndpunkt i en tid när mäns rösträtt var begränsad av inkomstkrav och gifta kvinnor omyndiga. En annan möjlig hållning vore att verka för att kvinnor skulle få politisk rösträtt på samma villkor som män. Den första programförklaringen blev en kompromiss; den innehöll förutom kravet på rösträtt för ”den svenska kvinnan” även formuleringar om allmän rösträtt. I samband med LKPR:s bildande 1903 formulerades dock stadgarna om, och syftet löd: ”att verka för att svensk kvinna må erhålla politisk rösträtt på samma villkor som svensk man”. Detta skapade enligt Rönnbäck en lojalitetskonflikt för socialdemokratiska kvinnor, eftersom varken det socialdemokratiska partiet, som priori-

terade allmän rösträtt för män, eller LKPR, som prioriterade rösträtt för medel- och överklassens kvinnor, företrädde arbetarkvinnor med låga inkomster.³⁴¹

Denna övergripande karaktäristik kan nyanseras mot bakgrund av att det i Göteborg, liksom på flera andra orter, finns exempel på samarbete över klassgränserna. I sin kollektivbiografi över de ledande kvinnorna i LKPR beskriver historikern Christina Florin rösträttsföreningens ordförande, Frigga Carlberg, som socialliberal och ger flera exempel på hur hon samverkade med arbetarkvinnor.³⁴² Under 1903 blev Carlberg inbjuden att tala för både Textilarbeterskornas fackförening och Göteborgs kvinnoklubb.³⁴³ Året därpå bjöd kvinnoklubben in Ann Margret Holmgren, känd resetalare och medlem av LKPR:s verkställande utskott, som talare vid ett rösträttsmöte.³⁴⁴ Samma år beslutade Göteborgs FKPR att ”kvinna ur arbetsklassen” kunde bli medlem utan att betala någon avgift, bara de 25 öre som skulle gå till Landsföreningen, vilket antogs enhälligt.³⁴⁵

Som framgått ovan förändrades förutsättningarna för samarbete över tid. I och med att mäns rösträtt vidgades genom besluten om grundlagsändringar 1907 och 1909 öppnades möjligheter att lyfta kravet på kvinnlig rösträtt inom det socialdemokratiska partiet.³⁴⁶ Frågan om samarbete med LKPR debatterades intensivt på den första socialdemokratiska kvinnokonferensen 1907 och kvinnokongresserna 1908 och 1911, både i relation till dåliga erfarenheter av samarbete på ett lokalt plan och ställningstaganden på de internationella socialistiska kvinnokongresserna om att man borde verka för rösträtten inom det egna partiet.³⁴⁷ Inför valet hösten 1911 förändrades förutsättningarna återigen i och med att LKPR, som tidigare varit måna om att vara politiskt neutrala, meddelade att man endast skulle stödja partier med kvinnlig rösträtt på sitt program.³⁴⁸ Efter vänsterns valframgångar kunde den liberala regeringen ledd av Karl Staaff år 1912 lägga den första propositionen om kvinnlig rösträtt, vilken röstades igenom i andra kammaren med stor majoritet men föll i första kammaren som fortfarande dominerades av högern.³⁴⁹ På den socialdemokratiska kvinnokongressen 1914 debatterades frågan om samarbete eller ej inte lika mycket – även om de ledande socialdemokratiska kvinnorna, bland andra Agda Östlund, blev ifrågasatta

för att de hade uppmanat till hjälp med underskrifter till den masspetition som LKPR genomfört 1913 och lämnat över till Sveriges riksdag 1914. Men jämfört med när den kvinnliga rösträttsrörelsen organiserade sig vid sekelskiftet var det alltså vid det här laget mindre kontroversiellt att som Nelly Thüring vara aktiv både i FKPR och i kvinnoklubben. Det framstår dock som om hon i första hand arbetade för kvinnors rösträtt inom kvinnoklubben: hon förekom varken som styrelsemedlem eller som offentlig talare vid rösträttsföreningens offentliga möten.

Under första världskriget hamnade kravet på kvinnlig rösträtt längre ned på den politiska dagordningen och blev mindre aktuellt i riksdagen.³⁵⁰ Den socialdemokratiska kvinnorörelsen, samordnad av ett verkställande utskott mellan kvinnokongresserna, tog dock initiativ för att uppmärksamma rösträttsfrågan inom partiet. Nelly Thüring var pådrivande i detta arbete i kvinnoklubben i Göteborg. När danska kvinnor fick rösträtt i juni 1915 föreslog hon till exempel att klubben skulle skicka en hälsning till de danska socialdemokratiska kvinnorna:

Gbg soc. dem kvinnoklubb samlad till möte den 7 juni 1915, sända härmed sina varmaste hälsningar till de nu fullmyndiga vordna danska medsystrarna. På samma gång vädja vi till våra svenska kvinnor att mer och mer vakna upp och förena sig med oss i ett kraftigt och outtröttligt arbete för att fortast möjligt nå samma mål som ni nu hunnit. Först när alla världens länders kvinnor kunna förenas med männen i strävanden för sina respektive länders bästa, kunna vi hoppas på en ljusare framtid för våra folk.³⁵¹

Under en diskussion i januari 1916 om vilka frågor som kvinnoklubben skulle driva, föreslog Nelly Thüring rösträttsfrågan.³⁵² Hon uppmärksammade också frågan genom offentliga föredrag. När några kvinnor i stadsdelen Olskroken ville ordna ett möte för att starta en ny kvinnoklubb där blev rubriken "Kvinnornas medborgarrätt och medborgaransvar".³⁵³

Det gällde inte bara att på ett retoriskt plan argumentera för röst-

Nelly Thüring föreslog att den socialdemokratiska kvinnoklubben i Göteborg skulle driva frågan om kvinnors rösträtt mer aktivt och höll flera offentliga föredrag om detta.

1918/1154

Samtliga kvinnor

och övriga intresserade i **Olskroken** och **Gamlestaden** inbjudas till möte i lokalen, **Bondegatan 14**, **Onsd. den 23 Febr. kl. 8 em.**

Föredrag av Fru **NELLY THÜRING** över ämnet:

Kvinnornas medborgarrätt och medborgaransvar.

Kort diskussion om de socialdemokratiska kvinnoklubbarnes uppgifter.

Till talrikt besök inbjudes.

För **Socialdemokratiska kvinnoklubben**
STYRELSEN.

Tryckeri A.-B. Framåt, Göteborg, 1916

rätten och få igenom författningsändringar, utan också att de kvinnor som nyligen hade fått kommunal rösträtt faktiskt skulle kunna använda sig av denna. Detta praktiska rösträttsarbete krävde god framförhållning. Lokalval skulle hållas i december 1916, och redan i februari samma år redogjorde Augusta Nilsson, en av kvinnoklubbens veteraner, för den kommunala rösträtten. Hon uppmanade alla medlemmar att ”deklarera för stundande stadsfullmäktigeval så

att vi ur vår organisation kunde uppsätta ett namn på kandidaturen”.³⁵⁴ Den kommunala rösträtten var fortfarande graderad utifrån inkomst, och inför valet 1916 var Nelly Thüring berättigad sju röster, vilket väckte uppseende: ”Då det inte var många arbetare och så gott som inga kvinnor, som kom högt upp på den 40-gradiga, så var 7 röster nästan en liten sensation.”³⁵⁵ Yrkesverksamheten som fotograf var alltså avgörande för att hon skulle få politiskt inflytande. Trots att äktenskapet formellt inte var upplöst ännu var Thüring röstberättigad tack vare att hon hade en egen inkomst.

Förutom den lokala mobiliseringen av kvinnliga väljare beslöt klubben att skicka en rösträttsmotion till Göteborgs arbetarekommun, som i sin tur uppmanades att lämna in en motion till den kommande partikongressen om att den socialdemokratiska riksdagsgruppen skulle lämna in ännu en motion i frågan.³⁵⁶ Det verkställande utskottet hade i ett cirkulär uppmanat kvinnoklubbarna att driva på i rösträttsfrågan genom att skriva motioner till sin lokala arbetarekommun.³⁵⁷ Även om skrivelsen inte finns bevarad i Göteborgs klubbens arkiv visar en jämförelse att de formuleringar som hade föreslagits från centralt håll användes i stor utsträckning. I motionen konstateras inledningsvis att ”kvinnornas medborgarrätt” fått stå tillbaka för mer akuta frågor, medan kvinnors insatser i denna exceptionella situation precis som i många andra länder anfördes som argument för att de var kapabla medborgare:

[Då] den senaste tidens händelser – världskriget och dyrtiden – mer än väl bevisat vilken ansvarig uppgift kvinnorna hava i samhällslivet, ock ännu bättre belyst vilken ansvarig uppgift kvinnorna böra hava, då det gäller nationernas framtid ock då vi dagligen bevittna, huru, vid tider av fara ock betryck, kvinnorna utan att svikta få bära sin andel av socialt ansvar, anser vi att kravet på att kvinnornas rösträttsfråga blir löst inom den närmaste tiden i vårt land, liksom den redan är det inom våra nordiska grannländer – Finland – Norge, ock Danmark, nu måste föras fram kraftigare än någonsin tillförne.³⁵⁸

Den avslutande jämförelsen med övriga nordiska länder var vanlig även i LKPR:s retorik. Till exempel åskådliggjordes det faktum att Sverige var det enda nordiska land där kvinnor inte hade rösträtt tydligt på ett av de många vykort som organisationen spred.³⁵⁹

Interna partistrider kring nykterhetsfrågan

Bristen på livsmedel och andra förnödenheter var en fråga som stod högt på kvinnoklubbens agenda under krigsåren, och med sin bakgrund inom nykterhetsrörelsen verkade Nelly Thüring för att livsmedelsförsörjningen skulle kopplas till "rusdrycksfrågan". Även om det socialdemokratiska partiprogrammet redan innehöll ett krav på totalförbud mot alkohol var detta krav omstritt och togs återkommande upp till diskussion på partikongresserna.³⁶⁰ En övergripande skiljelinje i totalförbudsfrågan, som delade både liberaler och socialdemokrater i olika läger, gick mellan dem som ansåg att det fanns tillräckligt goda skäl för att staten skulle reglera medborgarnas alkoholvanor och dem som menade att denna inskränkning av den individuella friheten var alltför långtgående. Det debatterades också huruvida alkoholen över huvud taget hörde till politikens område. August Palm, nu mindre centralt placerad i partiet än tidigare, ansåg att det var en privatsak, en "dietfråga", och argumenterade mot totalförbud i sin återupplivade tidskrift *Appell*, som blev ett forum för oppositionen mot förbudskravet inom socialdemokratin.³⁶¹

Förutom dessa mer principiella diskussioner om individens frihet i relation till det allmänna bästa – som diskuterades inom många andra socialpolitiska områden vid denna tid – fanns det stora ekonomiska intressen i frågan. Tidskriften *Appell* fick ekonomiskt bidrag från bryggeriernas intresseorganisation, som även gav ett omfattande stöd till Förbundet för medborgarfrihet, bildat 21 november 1915. Bland initiativtagarna fanns advokaten och socialdemokraten Carl Romanus, men förbundet samlade även medlemmar från högern, varav professor Rudolf Kjellén var en av de mest namnkunniga. Även fackliga organisationer anslöt sig, bland dem Svenska Bryggeriarbetarförbundet. Ett eventuellt totalförbud skulle innebära arbetslöshet för många av förbundets medlemmar, men samtidigt förekom att till

förbundet anslutna fackföreningar invände mot denna oheliga allians – till exempel svagdricksbryggeriarbetare i Göteborg som uttalade en protest i *Ny Tid*.³⁶²

Thüring var för ett totalförbud och inför partikongressen våren 1917 arbetade hon för att detta krav – punkt 11 i partiprogrammet – inte skulle strykas. Kvinnokongressen skulle som vanligt hållas strax före den ordinarie kongressen, och det var dags att skicka in motioner, vilket skedde via de lokala kvinnoklubbarna. Vid ett möte med Göteborgsklubben i november 1916 läste Thüring upp sin motivering till en motion om att behålla kravet på totalförbud. I protokollet noterades att motionen antogs eftersom ”motiveringen var väl skriven och ingen hade något att anmärka mot den än Fru Thüring själv, som var rädd att den var väl mycket ideell”.³⁶³ Vad hon här positionerade sig mot framgår inte av protokollet; kommentaren kan antingen ha gjorts med de ovannämnda fackliga farhågorna om förlorade arbetstillfällen i åtanke, eller i relation till en mer allmän diskussion om idealism kontra materialism som vi ska återkomma till i nästa avsnitt.

Förbudsfrågan kom att prägla stadsfullmäktigevalen 1916 då Nelly Thüring nominerades som kandidat av kvinnoklubben.³⁶⁴ Klubben meddelade styrelsen för Göteborgs arbetarekommun att de föreslog henne till listan för tredje valkretsen och skickade med följande uppmaning: ”Önskvärt vore att nämnda kandidat bleve placerad [sic] så att utsikt finnes för att bli vald.”³⁶⁵ Sedan nomineringarna samlats in skulle namnen rangordnas, och under denna process ifrågasattes Thürings kandidatur med hänvisning till hennes inställning i ”rusdrycksfrågan”. Inom Förbundet för medborgarfrihet hade det bildats en särskild agitationskommitté som samlade socialdemokrater mot ett totalförbud genom att ordna möten och trycka flygblad. De var mest aktiva i Stockholm, men det fanns också byråer i Göteborg och Malmö som stödde motståndare mot totalförbud i lokala val – och agiterade mot kandidater som förespråkade ett förbud.³⁶⁶ En av de drivande i Göteborg var bryggeriarbetaren Emil Eriksson. Han hade blivit nominerad till stadsfullmäktige av Svenska Bryggeriarbetareförbundets avdelning 13 i Göteborg, som framhöll hans långvariga fackliga engagemang och skrev att han ”måste anses som lämplig

representant för arbetarvalmännen i Majorna”, och att han borde sättas upp som andra eller tredje namn på tredje kretsens lista.³⁶⁷ Vid förnyade påstötningar betonades att det i tredje kretsen bodde många röstberättigade bryggeriarbetare och att han borde sättas upp på andra plats där.³⁶⁸ Inför arbetarekommunens valmöte den 29 oktober 1916, då listorna skulle fastställas, spreds ett anonymt flygblad som uppmanade de medlemmar som motsatte sig ”den fanatism och hänsynslöshet som vanligtvis kommer till synes från den organiserade nykterhetsrörelsens medlemmar mot skötsamma och oförvitliga medborgare, som icke äro absolutister” att komma till mötet och säkerställa att ”de verkligt dugande männen” blev nominerade.³⁶⁹ Resultatet av mötets omröstning blev dock att Nelly Thüring placerades på tredje plats på listan för Göteborgs tredje valkrets, medan Emil Eriksson placerades sist på samma lista och därmed inte hade någon chans att bli vald.³⁷⁰

Striden var inte över; i och med den fria nomineringsrätten kunde personer som var missnöjda med den officiella listan gå fram med egna listor, så kallade spränglistor.³⁷¹ Ett flygblad med rubriken ”Arbetarevalmän i Göteborg! Rösta icke in någon nykterist i stadsfullmäktige!” avslutades med uppmaningen att i stället rösta på en konkurrerande lista innehållande ett enda namn: ”Emil Eriksson, bryggeriarbetare”.³⁷² Kvinnoklubben lät trycka ett särskilt flygblad där de varnade för spränglistan och försvarade Thürings kandidatur. Klubben uppmanade ”alla röstberättigade kvinnor” att rösta på den officiella listan, så att ”bryggarekretsen ej kan utestänga kvinnor”. De påminde också om att det sedan tidigare bara fanns en enda kvinna i stadsfullmäktige och att Arbetarepartiet var det enda parti som placerat en kvinna på valbar plats i tredje kretsen. Uppmaningen att rösta så att antalet kvinnor skulle utökas avslutades med yttrandet: ”Må ingen kunna säga att vi kvinnor stå likgiltiga för våra intressen.”³⁷³ Denna formulering anknyter till en samtida debatt om huruvida kvinnor verkligen skulle komma att använda sin rösträtt. Flera av medlemmarna i den socialdemokratiska kvinnoklubben deltog i valkampanjen genom ”hus-agitation”, eller dörrknackning med ett modernare uttryck.³⁷⁴ Trots spränglistan blev Thüring invald i stadsfullmäktige, vilket meddelades i tidskriften *Morgonbris*:

1918/11/22

Kvinnor i 3:dje kretsen

Det enda parti som till stadsfullmäktigevalet i tredje kretsen placerat en kvinna på sådan plats å listan att hon har utsikt att bli vald är **Arbetarepartiet**, som på sin valsedel har fru **Nelly Thüring-Göranzon** på tredje platsen.

Då arbetarepartiet vid förra valet tog tre platser i den kretsen skulle denna plats kunnat anses vara säker för fru Thürings namn om inte "förbundet för medborgarfrihet" funnit på att gå fram med egen lista under arbetarepartiets beteckning och där fru Thüring ej medtagits.

Därför måste alla röstberättigade kvinnor, som inse behovet av att i stadsfullmäktige få in ytterligare en kvinnlig representant, till den enda som sitter där förut rösta med

Arbetarepartiet,

och därmed höja röstetalet på arbetarepartiets officiella lista så högt att bryggarekretsen ej kan utestänga kvinnor.

Två kvinnor i Göteborgs stadsfullmäktige är det mål som vi kvinnor nu kunna nå om vi alla känna samhörighetskänslan med varandra, med de betryckta, och göra vår plikt och rösta med

Arbetarepartiet.

Må ingen kunna säga att vi kvinnor stå likgiltiga för våra intressen.

Kvinnoklubben.

Tryckeri A.-B. Framåt, Göteborg, 1916

Nelly Thüring, som hade gått med i SAP 1914, nominerades inför valet 1916 till en plats i Göteborgs stadsfullmäktige. Som nykterist blev hon ifrågasatt av motståndare till ett rusdrycksförbud, organiserade i Förbundet för medborgarfrihet. Den socialdemokratiska kvinnoklubben spred flygblad till försvar för Thürings kandidatur.

En stor dag var förvisso den 15 dec. 1916 för Göteborgs soc.-dem. kvinnor, då en kvinna för första gången invaldes i stadsfullmäktige på arbetarepartiets lista. [...] Fru Thüring är känd för sitt sympatiska och fina väsen samt för sitt stora intresse för allt som kan väcka och andligt lyfta kvinnorna och hela mänskligheten. Förutom genom sitt arbete i klubben deltagar hon med liv och intresse i nykterhets- och fredsrelserna, F. K. P. R. m. fl. Hon är därför känd och erkänd såväl inom som utom partiet.³⁷⁵

Denna beskrivning av Nelly Thüring som person måste givetvis tolkas utifrån att notisen syftar till att förmedla en framgång och inspirera andra socialdemokratiska kvinnor. Samtidigt ger citatet en indikation på att Thüring under sina första år i Göteborg hade byggt upp ett stort nätverk och ett visst anseende genom sitt engagemang i flera olika typer av föreningar. Snart skulle hon få ännu ett förtroendeuppdrag. När Västra kretsen av Svenska fotografernas förbund hade sitt konstituerande möte i början av 1917 valdes Thüring in i styrelsen som suppleant.³⁷⁶

Grenar på samma träd

Det faktum att Nelly Thüring blev så ifrågasatt inför valet till stadsfullmäktige innebar att hon ansåg sig tvungen att deklarerat sina ideologiska ställningstaganden offentligt. I en lokal valtidning som arbetarekommunen publicerade bemötte hon anklagelser som skulle ha uttalats vid ett valmöte. Enligt Thüring hade partimedlemmen sagt att hon verkade tillhöra många -ismer, men frågan var om hon verkligen var socialist.³⁷⁷ Under rubriken "Varför jag anslöt mig till det socialdemokratiska partiet" intygade Thüring att hon var socialist "i detta ords sannaste bemärkelse, enär jag blivit det genom studier och av etiska skäl och ej av rent yttre orsaker".³⁷⁸ Hon gjorde alltså anspråk på att definiera den rätta socialismen och placerade samtidigt sig själv i en tradition av etisk socialism med fokus på gemenskap och broderskap.³⁷⁹ I citatet ovan kontrasteras denna etiska socialism mot en mer materialistiskt inriktad socialism som var mer framträdande inom den tyska socialdemokratin och så även i Sverige. När Thüring sedan närmare förklarar vad socialism innebär för henne, är broderskap och förbrödring återkommande uttryck. Hon nämner inte sitt engagemang för teosofin över huvud taget, vilket troligtvis beror på samfundets neutralitetsprincip som diskuterats ovan. Jag vill ändå hävda att Thüring i det följande citatet likställer socialism med det teosofiska idealet om ett universellt broderskap:

[S]ocialismen innebär för mig bra mycket mera än en blott yttre kamporganisation – ett fysiskt organ för en besjälade idé. För

mig är socialism ett i d e a l, vilket innebär mänsklighetens förbrödring, altruismen omsatt i levande livet i motsats till den nu rådande egoismen. Och mot detta ideal måste varje sann människovän sträva hän.³⁸⁰

Som framgått fanns det inom Teosofiska Samfundet skilda uppfattningar om hur långt en teosofs ansvar för att förverkliga broderskapsidealet sträckte sig: huruvida man endast borde ägna sig åt passiv altruism i vardagslivet eller även arbeta aktivt för sociala reformer. Av denna text att döma placerade sig Nelly Thüring tydligt i det senare lägret, och argumenterade för att det i den rådande situationen behövdes mer än enskildas goda gärningar:

[O]m en seger skall kunna vinnas fordras det, att alla ansvarskännande individer förena sig i ett målmedvetet arbete härför och då är organisation det enda effektiva medlet. Detta var huvudorsaken till mitt inträde i partiet.³⁸¹

Samtidigt som hon alltså förespråkade organiserat politiskt arbete betonade hon – liksom Edit Hedlund och många andra teosofiska skribenter – individens ansvar för mänsklighetens utveckling. Enligt Thüring måste en ”verklig människovän” vara beredd att bistå ”den svage medbrodern”, oavsett om det gällde att hjälpa någon ut ur missbruk eller humanitär hjälp i krig. Hon förtydligade också att det språkligt sett könade uttrycket ”broder” i själva verket innefattade såväl kvinnor som män:

Ävenså tror han att alla människor äro bröder, oavsett om de äro manliga eller kvinnliga väsen, därför ser han inget skäl för att den ena delen skall betraktas som mindrevärdig gentemot den andra. De äro lika nödvändiga i det stora hela, varför då inte erkänna att de äro det i smått också.³⁸²

Ett explicit uttryck för att Thürings politiska ställningstaganden hade en andlig dimension är att hon hänvisade till följande definition av gott och ont från vad hon kallade ”en av Indiens filosofiska

böcker” som en ledstjärna för politiskt arbete: ”Varje handling, som främjar en varelses utveckling mot det stora målet, uppgåendet i Gud, är att göra det goda och varje handling som hämmar en varelse i detta, är att göra det onda.”³⁸³ Upphovspersonen till detta citat angavs inte i artikeln men är sannolikt den hinduiska munken Swami Vivekananda, som blev känd för en större publik genom sitt framträdande på ”Parliament of the World’s Religions” i samband med världsutställningen i Chicago 1893.³⁸⁴ Några av hans föredrag gavs ut i svensk översättning år 1911.³⁸⁵ Boken lästes i flera teosofiska loger och det är sannolikt via Teosofiska Samfundet som Thüring kommit i kontakt med hans verk.³⁸⁶ Själva citatet är däremot inte hämtat från denna svenska utgåva. På engelska lyder det: ”Every action that helps a being manifest its divine nature more and more is good, every action that retards it is evil.”³⁸⁷ Det ger uttryck för en speciell version av *vedānta* som Vivekananda menade hade potential att bli en universell religion. I sina skrifter och tal, som riktades mot åhörare i USA och Europa under hans resor 1893–1896, kritiserade han dualistiskt tänkande och lanserade sin monistiska religionsfilosofi baserad på valda delar av den hinduiska traditionen som ett alternativ både till västerländsk materialism och till andra former av hinduiskt religionsutövande. Det var alltså med hänvisning till Vivekanandas syn på gott och ont som Thüring motiverade sina politiska ställningstaganden:

När jag säger, att jag här fann den för mig naturliga förklaringen på hur att göra det goda, kanske ni förstår skälet varför jag är socialist, nykterist, fredsidealist, feminist, vegetarist, o.s.v. Alla dessa rörelser äro endast grenar på samma träd, framsprungna ur idéernas värld för att lyfta och förädla mänskligheten och hjälpa den i sitt mödosamma klättrande mot det stora målet, fullkomning.³⁸⁸

Denna praktiska tillämpning på etiska och sociala frågor var inte något Thüring var ensam om. Som religionshistorikern Thomas J. Green har visat strävade både Swami Vivekananda och språkforskaren och religionsvetaren Max Müller efter att förena vedāntafilosofins metafysiska utsagor med en moralfilosofi för det sena 1800-talets

brännande frågor, detta både i ljuset av samtida ifrågasättanden av kristendomen som grund för moralen och i polemik mot utilitarismens förespråkare. Förutom att Vivekananda ifrågasatte sökandet efter största möjliga lycka som mål förespråkade han att helt och hållet göra upp med illusionen om individen som separat enhet. I stället betonade han enheten hos allt levande och i linje med detta presenterade han vedanta som en källa till enighet och medlidande.³⁸⁹

Genom att formulera det slutgiltiga målet som uppgåendet i Gud gav Nelly Thüring uttryck för den grundsyn som enligt Dixon var en gemensam nämnare för de brittiska teosofiska feministernas engagemang i alltifrån vegetarianism och djurskydd till anti-imperialism och sociala reformsträvanden.³⁹⁰ Den trädmetafor som Thüring använde för att understryka att alla de organisationer som hon stödde i grunden verkade för ett och samma ideal är möjligen hämtad från Annie Besant, som formulerade sig på ett liknande sätt i essän "Why I Am a Socialist" från 1893. Thüring gjorde ingen direkt hänvisning till Besant, men hon förutspådde i likhet med henne en sorts social evolution, baserad på enskilda individers moraliska transformation.³⁹¹

Det var inte bara i relation till potentiella socialdemokratiska väljare som Thüring formulerade sig på detta vis. Vid ett öppet möte ordnat av Jupiterlogen talade hon under rubriken "förbrödringsidén och dess förverkligande", och argumenterade då för att strävan efter broderskap mellan människor låg till grund för såväl nykterhetsrörelsen som fredsarbetet. Enligt referatet avslutade hon med att betona "den stora betydelsen kvinnorörelsen hade för samhällets omgestaltning".³⁹² Även i detta sammanhang kopplade alltså Thüring samman flera olika politiska frågor med broderskap som det centrala begreppet.